

Agata Zadykowicz-Skwirosz

Współczesny człowiek nauki, czyli kto? : jak kształtuje się wizerunek naukowca w zależności od wieku, płci i środowiska respondentów

humanistica 21 2, 277-316

2018

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Agata Zadykowicz-Skwirosz

Współczesny człowiek nauki, czyli kto? Jak kształtuje się wizerunek naukowca w zależności od wieku, płci i środowiska respondentów

**Who is a modern scientist? The image of a scientist
depending on the age, sex and background
of the interviewees**

Abstrakt

Tekst ma na celu przedstawienie językowego obrazu naukowca przede wszystkim na podstawie opinii przedstawicieli środowiska akademickiego – pracowników naukowych i studentów, jak również nauczycieli i pracowników administracyjnych szkoły podstawowej. Nawiązano także do badań typu DAST związanych z prezentacją aspektów wizualnych danego zjawiska przy pomocy rysunku. W gronie osób badanych znalazły się dzieci w wieku szkolnym. Zaprezentowano aktualny stan badań nad omawianym zjawiskiem. Przedmiotem przedstawionego w tekście badania była ocena dwóch aspektów. Po pierwsze, na ile w świadomości społecznej odczuwalny/zauważalny jest problem zjawiska nierównorzędnej reprezentacji płci w języku, a po drugie, jak ocenia się poprawność nazw zawodów i tytułów stanowiących żeński ekwiwalent generycznej formy męskiej. Respondenci zostali poproszeni o wyrażenie opinii o formach/zwrotach adresatywnych stosowanych w odniesieniu do zróżnicowanych płciowo grup osób. Wyniki uzyskane dzięki analizie odpowiedzi ankietowanych posłużyły przedstawieniu świadomości językowej w zakresie nacechowania genderowego nominatów leksykalnych. Uzyskane dane pomogły opisać wizerunek współczesnego naukowca w oczach badanych. Opracowany materiał badawczy dotyczy przede wszystkim dyskursu polskich uczelni wyższych. Dokonano wnikliwego porównania wybranych aspektów wizerunku pracownika naukowego w perspektywie polskiej. Przeanalizowano genderowe aspekty tego zagadnienia.

Słowa kluczowe: lingwistyka feministyczna, badania genderowe, język a płeć, antroponimy, dyskurs akademicki, rodzaj gramatyczny

Abstract

This text is aimed at defining linguistic image of a scientist on the basis of opinions of members of academic environment – scientists and students, as well as teachers and office workers of the primary school. It has been elaborated on the issue of DAST research, which is a research method aiming at presentation of visual aspects of given phenomenon by means of drawings. The research group consisted of students aged between six and eleven. Moreover current state of research on the issue has been touched upon. The subject of the presented research is evaluation of two issues. First, to what extent the problem of lack of gender equality is noticeable among the members of the research group. Second, how the correctness of feminine names of occupations and titles is perceived. The members of research group have been asked to evaluate forms of address that refer to men and women. The outcome of the research enables presentation of linguistic awareness of gendered names. Moreover it enables description of modern scientist image features. The research concerns mainly Polish universities. What is more, selected features of Polish scientists. Gender features are taken into account in the proces of analysis.

Key words: feministic linguistics, gender studies, anthroponyme, academic discourse, grammatical gender

Celem artykułu jest przedstawienie językowego obrazu naukowca na podstawie opinii przedstawicieli środowiska akademickiego. Opracowany materiał badawczy dotyczy przede wszystkim dyskursu polskich uczelni wyższych. Na kolejnych etapach analizy zostaną porównane wybrane aspekty wizerunku pracownika naukowego w perspektywie polskiej. Zostaną przeanalizowane genderowe aspekty tego wizerunku.

Problem społecznego funkcjonowania języka jest niezwykle istotny dla współczesnych badań lingwistycznych. Jednym z aspektów tego zagadnienia jest dostosowanie formy, struktury i funkcji jednostek językowych, a także języka jako systemu, do działalności społecznej z udziałem kobiet

i mężczyzn. Ewolucja społeczna niesie ze sobą wiele zmian w patriarchalnym środowisku akademickim. Zmianom podlega także wizerunek współczesnego naukowca. Wyniki wielu badań wskazują, że sposób jego postrzegania zmienia się w zależności od grupy respondentów – ich wieku i wykształcenia, ale także ze względu na sposób przeprowadzania badania – werbalny czy niewerbalny. Za werbalne uznaje się badania związane z interpretacją środków językowych – antroponimów. Za niewerbalne uznaje się badania typu DAST (*Draw-A-Scientist Test*) związane z prezentacją aspektów wizualnych danego zjawiska przy pomocy rysunku. Inne wyniki pojawiają się w badaniach ankietowych, inne w badaniach typu DAST (Christidou et. Al. 2006, 1541). Bez względu jednak na sposób przeprowadzania badania wśród prezentowanych opinii zdarzają się pewne przejawy seksizmu. Wykazano, że wizerunek naukowca prezentowany w postaci rysunków w wykonaniu dzieci w wieku sześciu lat jest pozbawiony cech uznawanych za stereotypowo męskie lub żeńskie. Na podstawie wyników badań Özel należy stwierdzić, że wraz z wiekiem badanych wzrasta poziom nacechowania płciowego przedstawionych postaci naukowca. W grupie badawczej znalazły się dzieci w wieku od sześciu do jedenastu lat. Zauważono, że im starsze dzieci, tym większe prawdopodobieństwo przedstawienia wizerunku naukowca charakteryzującego się męskimi cechami wyglądu zewnętrznego. W przypadku młodszych dzieci rysunki przedstawiały zarówno kobiety, jak i mężczyzn. Autorzy badania skupiali się przede wszystkim na takich parametrach, jak wykorzystywane narzędzia, otoczenie, ale także wygląd zewnętrzny i płeć. Badacze twierdzą, że wraz z wiekiem badanych kształtuje się obraz naukowca zgodny z wizją stereotypową akceptowaną społecznie (Christidou: 2006).

W prezentowanym referacie przedmiotem badania jest współczesny wizerunek naukowca przedstawiony na podstawie opinii reprezentatywnej grupy respondentów – nauczycieli szkoły podstawowej, nauczycieli akademickich

oraz studentów. Mimo że zagadnienie wizerunku naukowca pojawiało się już w badaniach światowych, postanowiono zbadać je w odniesieniu do polskiego środowiska akademickiego, przywołując także niemieckie i angielskie przykłady. Warto przypomnieć podobne analizy w wykonaniu takich naukowców, jak C.R. Barman (1999), C. R. Boylan, D. M. Hill, A. R. Wallace, A. E. Wheeler, A. E. (1992), M. Buldu (2006), G. Cakmakci, O. Tosun, S. Turgut, S. Orenler, K. Sengul, G. Top (2011), D. Chambers (1983), V. Christidou, F. Bonoti, Z. Anastasiou (2006), J. W. Creswell (1994), K.D. Finson (2002, 2003), Y.Y.H. Fung (2002), O. N. Kaya, A. Doğan, A. E. Öcal, (2008), P. Koren, V. Bar (2009), H. Korkmaz, M. Long, J. Steinke (1994), S.C. Losh, R. Wilke, M. Pop (2008), J.J. Matkins (1996), M. Mead, R. Metraux (1957), W. Medina-Jerez, K.V. Middleton, W. Orihuela-Rabaza (2010), R.M. Monhardt (2003), D.P. Newton, L.D. Newton (1992, 1998), M.Özel (2012), J. Painter, T.R. Tretter, M.G. Jones, D. Kubasko (2006), I.N. Quita (2003), E. Rubin, V. Bar., A. Cohen (2003), R.A. Schibeci, I. Sorensen, (1983), H. She (1998), A. Silver, B.S. Rushton (2008), J. Song, K.S. Kim (1999), a także A. Zadykowicz-Skwirosz (2016) i H. Turkmen (2008). Zadanie badawcze polega na tym, aby zweryfikować, jaki jest wizerunek naukowca w oczach badanych.

Przedmiotem badania była ocena dwóch aspektów. Po pierwsze, na ile w świadomości społecznej odczuwalny/zauważalny jest problem zjawiska nierównorzędnej reprezentacji płci w języku? Po drugie, jak ocenia się poprawność nazw zawodów i tytułów stanowiących żeński ekwiwalent generycznej formy męskiej. Poproszono respondentów o wyrażenie opinii o formach/zwrotach adresatywnych stosowanych w odniesieniu do zróżnicowanych płciowo grup osób. Wyniki uzyskane dzięki analizie odpowiedzi ankietowanych posłużyły przedstawieniu świadomości językowej w zakresie nacechowania genderowego nominatów leksykalnych. Uzyskane dane pomogą opisać wizerunek współczesnego naukowca w oczach badanych. Przenalizowano

odpowiedzi przedstawicieli i przedstawicielek oświaty, w tym 28 nauczycieli i nauczycielek oraz pracowników administracyjnych obojga płci Szkoły Podstawowej nr 2 im. Jarosława Dąbrowskiego w Olsztynie, a także reprezentujących środowisko akademickie 48 pracowników naukowych obojga płci Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie oraz 98 studentów i studentek studiów licencjackich i magisterskich (dziennych i zaocznych) kierunków: dziennikarstwo i komunikacja społeczna, filologia angielska oraz prawo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Tabela 1. Struktura płciowa respondentów i respondentek w każdej z ankietowanych grup

grupa I		grupa II		grupa III	
liczba kobiet	liczba mężczyzn	liczba kobiet	liczba mężczyzn	liczba kobiet	liczba mężczyzn
25	3	21	26	65	31

Respondentów wszystkich badanych podzielono na trzy grupy: grupa I – nauczyciele i pracownicy administracyjni szkoły; grupa II – pracownicy naukowcy; grupa III – studenci. Podczas opracowywania zebranych danych uwzględniono kryterium płci ankietowanych.

Osoby ankietowane miały odpowiedzieć na kilka pytań. Pierwsze z nich polegało na wskazaniu stopnia poprawności językowej rzeczowników służących nazywaniu kobiet wykonujących zawód lub sprawujących określoną funkcję, takie jak: *psycholożka, socjolożka, kostiumolożka, filolożka, fotografka, detektywka, architektka, adiunktka, magisterka, kominiarka, sekretarka sejmu, reżyserka, inżynierka, dziekanka, literatka, profesorka, nauczycielka, wychowawczyni, naukowczyni, kierowniczką, dyrektorka, prezeska, nauczycielka akademicka, profesora, wódz, ministra, premierka, analityczka*. W ramach pięciostopniowej skali znalazły się odpowiedzi „niepopraw-

ny”; „trudno powiedzieć”; „poprawny tylko w określonych kontekstach”; „poprawny, ale typowy dla polszczyzny potocznej” oraz „poprawny”.

Kolejne pytanie umożliwiło ankietowanym zaproponowanie żeńskiego ekwiwalentu nazw osób, który odpowiadałby znaczeniowo formie męskiej. Znalazły się wśród nich takie wyrazy, jak: *profesor, magister, adiunkt, poseł, sekretarz, naukowiec, nauczyciel akademicki, filolog, minister, premier, szeregowiec, generał, pułkownik, dziekan, rektor, kierownik, dyrektor, rzecznik prasowy, mechanik samochodowy, murarz, szewc, tapicer* oraz *nurek*. W analizie danych zebranych w omawianym badaniu uwzględniono płeć respondentów. Odpowiedzi każdej z grup ankietowanych rozpatrywano odrębnie. Ankieta była anonimowa, miała ponadto formę papierową i elektroniczną. Wyniki zebrane dzięki przeprowadzonemu badaniu zestawiono w poniższej tabeli.

Tabela 2. Ocena poprawności językowej rzeczowników służących nazywaniu kobiet wykonujących zawód lub sprawujących określoną funkcję – grupa I

rzeczownik	niepoprawny		trudno powiedzieć		poprawny w wybranych kontekstach		poprawny, ale typowy dla polszczyzny potocznej		poprawny	
	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent
<i>psycholożka</i>	13	48,1%	0	0%	4	15%	4	15%	6	23%
<i>socjolożka</i>	14	54%	1	4%	5	19,2%	5	19,2%	1	4%
<i>kostiumolożka</i>	15	56%	2	7,4%	4	15%	5	18,5%	1	4%
<i>filolożka</i>	15	6%	2	7,4%	4	15%	4	15%	2	7,4%
<i>fotografka</i>	14	54%	3	11,1%	5	18,5%	4	15%	1	4%
<i>detektywka</i>	25	93%	0	0%	1	4%	1	4%	0	0%
<i>architektka</i>	17	63%	2	7,4%	1	4%	5	19,2%	2	7,4%
<i>adiunktka</i>	18	69,2%	4	15,4%	3	11,5%	1	4%	0	0%
<i>magisterka</i>	22	81,5%	1	4%	3	11,5%	1	4%	0	0%
<i>kominiarka</i>	20	77%	1	4%	3	11,5%	1	4%	1	4%
<i>sekretarka sejmu</i>	8	31%	4	15,4%	1	4%	0	0%	13	50%
<i>reżyserka</i>	12	46,2%	1	4%	5	19,2%	2	8%	6	23,1%
<i>inżynierka</i>	22	74,1%	1	4%	3	11,1%	3	1,1%	0	0%
<i>dziekanka</i>	20	77%	1	4%	1	4%	4	15,4%	0	0%
<i>literatka</i>	11	42,3/	1	4%	3	11,5%	3	11,5%	8	31%

rzeczownik	niepoprawny		trudno powiedzieć		poprawny w wybranych kontekstach		poprawny, ale typowy dla polszczyzny potocznej		poprawny	
<i>profesorka</i>	14	54%	2	8%	1	4%	5	19,2%	4	15,4%
<i>nauczycielka</i>	1	4%	2	8%	0	0%	3	11,1%	21	79%
<i>wychowawczynie</i>	1	4%	2	8%	0	0%	3	11,1%	21	79%
<i>naukowczynie</i>	24	89%	0	0%	0	0%	1	4%	2	7,4%
<i>kierowniczka</i>	4	15%	0	0%	1	4%	6	22,2%	16	59,3%
<i>dyrektorka</i>	6	22,2%	0	0%	0	0%	6	22,2%	15	58%
<i>prezeska</i>	15	58%	0	0%	2	7,1%	10	36%	1	4%
<i>nauczycielka akademicka</i>	5	18,5%	1	4%	2	7,4%	4	15%	15	57%
<i>profesora</i>	21	89%	2	8%	1	4%	2	8%	0	0%
<i>wodza</i>	24	86%	2	8%	1	4%	1	4%	0	0%
<i>ministra</i>	19	71%	3	11,1%	2	8%	1	4%	2	8%
<i>premierka</i>	26	93,3%	0	0%	0	0%	1	4%	0	0%
<i>analityczka</i>	11	41%	2	7,4%	2	7,4%	4	15%	8	30%
ogółem	455	59%	40	5%	55	7%	90	11%	136	17%

Na podstawie odpowiedzi respondentów z grupy I należy odnotować znaczny odsetek odpowiedzi (średnio 50% ankietowanych obojga płci) uznających za niepoprawne formy żeńskie zakończone formantem *-ożka* (*psycholożka, socjolożka, kostiumolożka, filolożka*). Stosunkowo często respondenci uznawali proponowaną formę za typową dla polszczyzny potocznej. Częstotliwość odpowiedzi tego rodzaju utrzymywała się na średnim poziomie 14-20%. Wcześniejsze badania w zakresie żeńskich odpowiedników męskich nazw zawodów i funkcji wykazały, że ankietowani uznają formę żeńską, zakończoną formantem *-ożka*, za deprecjonującą i nierównorzędną w stosunku do męskiego ekwiwalentu. Warto przypomnieć, że – jak wskazuje H. Jadacka – „we współczesnej polszczyźnie nie ma żadnej nazwy prestiżowego stanowiska, stopnia czy tytułu naukowego, która miałaby żeńską formę słowotwórczą” (Jadacka: 2002, 1767). K. Zawilska zauważa, że struktury z *-ka*, jako pochodne rzeczowników zakończonych na *-log*, zyskują na popularności we współczesnej polszczyźnie (2011, 122). W środowisku językoznawczym struktury te są jednak uważane za nietradycyjne i nietypowe (por. Butler/Kurkowska/Satkiewicz 1971, 10; Jadacka: 2002, 1767) i uznawane za charakterystyczne dla polszczyzny środowiskowej. Wyniki badań w środowisku nauczycieli i pracowników administracyjnych szkoły podstawowej stanowią potwierdzenie tej ogólnej tendencji.

Warianty żeńskie utworzone przez dodanie formantu *-ka* do formy męskiej, takie jak *fotografka, detektywka, architektka, adiunktka, magisterka, sekretarka sejmu, reżyserka, inżynierka, dziekanka, literatka, profesorka, dyrektorka, nauczycielka akademicka, prezeska, premierka czy analityczka*, nie spotkały się z aprobatą ankietowanych. Ocena ich poprawności utrzymywała się średnio na poziomie od 10% do 20%.

Określenia *dyrektorka, premierka, analityczka* i *prezeska* zidentyfikowano jako typowe dla polszczyzny potocznej lub typowe w wybranych kontekstach. Opinie respondentów potwierdzają powszechne w społeczeństwie przekonanie, że częśćka *-ka* jest kojarzona z nazwami „uchożdżącymi za mało atrakcyjne, o niewysokiej randze społecznej” (Jadacka: 2002, 1767). Ponadto przyrostek *-ka* spełnia także

funkcję deminutywną, co może mieć wpływ na społeczny odbiór danego określenia. Jak wskazuje K. Kłosińska (2009, 28), w oficjalnym piśmie, podkreślając prestiż adresatki, stosuje się raczej formy *pani dyrektor*, *pani naczelnik* czy *pani kierownik*.

Wyjątek — pod względem oceny stopnia poprawności — stanowiły określenia odnoszące się do zawodów i tytułów związanych ze szkolnictwem. Nazwy *nauczycielka* i *nauczycielka akademicka* spotkały się z powszechną akceptacją 79% procent ogółu ankietowanych w przypadku słowa *nauczycielka* i 56% w przypadku grupy wyrazowej *nauczycielka akademicka*. Można zatem uznać, że zostały powszechnie uznane za poprawne.

Ankietowani zauważyli dwuznaczność lub nieadekwatność takich wyrazów, jak *magisterka* (pot. określenie pracy magisterskiej), *kominiarka* (pot. nazwa czapki), *sekretarka sejmu* (osoba, która zajmuje się sprawami organizacyjnymi i administracyjnymi jakiejś instytucji lub organizacji; w odróżnieniu od sekretarki, tytuł sekretarza może mieć charakter honorowy), *reżyserka* (rodzaj pomieszczenia), *inżynierka* (pot. praca inżynierska), *dziekanka* (pot. urlop dziekański), *literatka* (zarówno autorka utworów literackich, jak i szklanka przeznaczona do picia wódki), *profesorka* (pot. nauczycielka w liceum). Ankietowani zauważyli także, że w przypadku określenia *reżyserka* o poprawności decyduje sytuacja komunikacyjna, w której słowo jest zastosowane. Może być to forma właściwa dla polszczyzny potocznej występującej w środowisku filmowców. Bezpośrednio w stosunku do reżysera używa się raczej formy męskiej, która jest uznawana za bardziej prestiżową i generyczną. Znaczna większość respondentów uznała za niepoprawne określenia *adiunktka* (69,2%) i *architektka* (63%). Jak zauważa K. Zawilska (2011, 122), na brak akceptacji żeńskich form, w których występuje zbitka spółgłosek trudnych do wymówienia, mają wpływ względy artykulacyjne.

Ostatnią z grup wyrazów przedstawionych w pierwszym pytaniu były określenia *profesora*, *wodza*, *ministra* utworzone przez analogię do rzeczownika *przewodnicząca*. Zgodnie z powszechną opinią, ankietowani uznali je za niepoprawne. Za takie uważa te formy od 70% do 86% respondentów i respon-

dentek. Wyjątek stanowiła *profesora*, która została uznana za poprawną wśród ponad 7% ankietowanych. Odmienne potraktowano formy *wychowawczyni* i *naukowczyni*, uznając pierwszą za poprawną w przypadku 78% odpowiedzi. Tymczasem forma *naukowczyni* została zanegowana przez 89% respondentów i respondentek.

Wśród ankietowanych z grupy I aż 59% ogółu wybranych odpowiedzi stanowiła ocena „niepoprawny”. Tylko 17% ogółu wskazań to opcja „poprawny”. Liczba wskazań pozostałych wariantów odpowiedzi utrzymywała się na poziomie poniżej 10%. Nieznacznie częściej wybierano odpowiedź „poprawny, ale typowy dla polszczyzny potocznej”.

Analiza odpowiedzi ankietowanych pozwala na wysnuć wniosek, że grupa osób pracujących w szkole prezentuje postawę zachowawczą w stosunku do zmian w języku w zakresie asymetrii płciowo-rodzajowej. Najczęściej wybierano warianty najbardziej skrajne. W przypadku zaś braku pewności w kwestii poprawności danego wariantu, uznawano go za „poprawny tylko, ale typowy dla polszczyzny potocznej”.

W grupie studentów i studentek odpowiedzi na pierwsze pytanie kształtowały się podobnie, jak w środowisku nauczycieli szkoły podstawowej. Formy nietypowe spotkały się jednak z nieznacznie większą akceptacją w grupie kobiet. Odpowiedzi ankietowanych płci męskiej charakteryzowały się dużym poziomem konserwatyizmu językowego, a także niechęcią do nazw środowiskowych i neologizmów. Do najczęściej wybieranych odpowiedzi w grupie mężczyzn należały: *niepoprawny*, *trudno powiedzieć* oraz *poprawny tylko w wybranych kontekstach*. Zebrane odpowiedzi ankietowanych zostały wyszczególnione w tabeli.

W przypadku form derywowanych od rzeczowników zakończonych *-log* zaobserwowano brak akceptacji poprawności określenia na poziomie 50-57%. Zdaje się to potwierdzać, że takie słowa, jak *psycholożka*, *socjolożka* i inne są traktowane nierównorzędnie w stosunku do ich męskiego odpowiednika. Choć stopień dezaprobaty utrzymuje się nadal na dość wysokim poziomie (15-30%), osoby pracujące na uczelni potraktowały określenia, takie jak: *psycholożka*, *socjolożka* czy *kostiumolożka* znacznie bardziej łagodnie. Na poprawność zaproponowanych form wskazuje bowiem aż 36-43% ankietowanych kobiet i mężczyzn. Postawa wobec reformowania języka w zakresie

asymetrii językowo rodzajowej wydaje się bardziej zachowawcza wśród młodych ludzi, aniżeli wśród starszej generacji.

Wśród studentów i studentek stopień oceny poprawności innych określeń zakończonych formantem *-ka* kształtował się w sposób zróżnicowany. Takie Nazwy, jak: *fotografka*, *detektywka*, *magisterka*, *inżynierka* uznawano za niepoprawne wśród 51% i 77% ankietowanych kobiet i mężczyzn. Natomiast opinie na temat poprawności językowej terminów: *architektka*, *analityczka*, *adiunktka*, *sekretarka sejmu*, *literatka*, *nauczycielka*, *kierowniczk*a, *reżyserka*, *nauczycielka akademicka* były podzielone. Część respondentów uznała je za zupełnie niepoprawne, szczególnie gdy charakteryzowała je polisemia, jak w przypadku *sekretarki sejmu* (37,5% ankietowanych kobiet i mężczyzn), *reżyserki* (29% ankietowanych kobiet i mężczyzn) czy *literatki* (22% ankietowanych kobiet i mężczyzn). Część uznała te same określenia za poprawne. Stało się tak w przypadku ponad 35% respondentów zapytanych o opinie na temat określenia *sekretarka sejmu*, 38,2% w przypadku *reżyserki* czy ponad 37% w przypadku *literatki*.

Tabela 3. Ocena poprawności językowej rzeczowników służących nazywaniu kobiet wykonujących zawód lub sprawujących określoną funkcję – grupa III

rzeczownik	niepoprawny		trudno powiedzieć		poprawny w wybranych kontekstach		poprawny, ale typowy dla polszczyzny potocznej		poprawny	
	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent
<i>psycholożka</i>	8	17%	3	6,4%	6	13%	10	21,3%	20	43%
<i>socjolożka</i>	7	15,2%	3	6,5%	6	13%	9	20%	21	46%
<i>kostiumolożka</i>	11	25%	5	11,4%	5	11,4%	6	14%	17	39%
<i>filolożka</i>	14	30%	2	4,3%	5	11%	9	19,1%	17	37%
<i>fotografka</i>	15	33%	2	4,3%	6	13%	7	15,2%	16	39%
<i>detektywka</i>	30	64%	4	8,5%	3	6,4%	3	6,4%	7	15%
<i>architektka</i>	17	36,2%	5	11%	1	2,1%	13	28%	11	23,4%
<i>adiunktka</i>	33	70,2%	5	11%	2	4,3%	3	6,4%	4	8,5%
<i>magisterka</i>	39	83%	2	4,3%	2	4,3%	3	6,4%	1	2,1%
<i>kominiarka</i>	34	74%	4	9%	0	0%	6	13%	2	4,3%
<i>sekretarka sejmu</i>	14	30,4%	12	26,1%	5	11%	2	4,3%	13	28,3%
<i>reżyserka</i>	13	28%	1	2,1%	4	8,5%	5	11%	24	51,1%
<i>inżynierka</i>	30	64%	6	13%	3	6,4%	2	4,3%	6	13%
<i>dzieweczka</i>	33	72%	3	6,5%	5	10,9%	1	2,2%	4	8,7%
<i>literatka</i>	11	23,4%	3	6,4%	10	21,3%	6	12,8%	17	36,2%
<i>profesorka</i>	11	23,4%	0	0%	6	13%	16	34%	14	30%
<i>nauczycielka</i>	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	47	100%

rzeczownik	niepoprawny		trudno powie- dzieć		poprawny w wybranych kontekstach		poprawny, ale typowy dla pol- szczyzny po- tocznej		poprawny	
<i>wychowawczynie</i>	1	2,2%	0	0%	0	0%	0	0%	45	98%
<i>naukowczynie</i>	33	72%	7	15,2%	0	0%	0	0%	6	13%
<i>kierowniczką</i>	0	0%	0	0%	4	8,5%	6	13%	37	79%
<i>dyrektorką</i>	0	0%	1	2,2%	3	6,5%	9	20%	33	72%
<i>prezeską</i>	9	20%	5	11%	3	6,5%	16	35%	13	28,3%
<i>nauczycielka akademicka</i>	15	32%	5	11%	5	11%	4	8,5%	18	38,3%
<i>profesora</i>	39	83%	4	8,5%	2	4,3%	0	0%	2	4,3%
<i>wodza</i>	41	87,2%	3	6,4%	1	2,1%	0	0%	2	4,3%
<i>ministra</i>	29	62%	5	11%	4	8,5%	2	4,3%	7	15%
<i>premierką</i>	35	74,5%	2	4,3%	1	2,1%	3	6,4%	6	13%
<i>analityczką</i>	3	6,4%	5	11%	8	17%	8	17%	23	49%
ogółem	525	40%	97	7%	100	8%	147	11%	435	33%

Jako poprawne studenci i studentki uznali potoczne określenia zawodów prestiżowych, takie jak *prezeska*, *dyrektorka*. Natomiast, podobnie jak nauczyciele i pracownicy administracyjni szkoły podstawowej, nie uznali oni za poprawne określeń *premierka*, *naukowczyni* czy *wodza* i *ministra*.

Wskazania wybrane przez studentów i studentki przypominają odpowiedzi I grupy badawczej. Najczęściej wybieranymi ocenami są „niepoprawny” (40%) i „poprawny” (33%). Widać tendencje do prezentowania mniej zachowawczych postaw wobec prób reformowania języka w kontekście braku równorzędności w języku.

Nauczyciele akademicy z dużą dozą wyrozumiałości potraktowali formy *psycholożka*, *filolożka*, *socjolożka*, *kostiumołożka*. W przypadku tych określeń odnotowano znaczną liczbę wskazań poprawności językowej (od 36% do nawet 46% odpowiedzi ankietowanych kobiet i mężczyzn). W zależności od obecności polisemii lub jej braku inne określenia zakończone formantem *-ka* potraktowano w sposób zróżnicowany. W każdym przypadku charakteryzującym się wysokim stopniem dwuznaczności (*magisterka*, *literatka*, *inżynierka*, *kominiarka*, *dziekanka*, *profesorka* i in.) zaobserwowano brak lub małą akceptację poprawności językowej. Natomiast określenia zawodów, pierwotnie uznawane za deprecjonujące lub pozbawione prestiżu (*analityczka*, *prezeska*, *dyrektorka*, *kierowniczką*), ankietowani uznawali za dopuszczalne lub poprawne w określonych kontekstach. Nazwy *wodza*, *profesora*, *ministra* nie spotkały się z aprobatą.

Tabela 4. Ocena poprawności językowej rzeczowników służących nazywaniu kobiet wykonujących zawód lub sprawujących określoną funkcję – grupa II

rzeczownik	niepoprawny		trudno powiedzieć		poprawny w wybranych kontekstach		poprawny, ale typowy dla polszczyzny potocznej		poprawny	
<i>psycholożka</i>	48	49,5%	7	7,2%	8	8,2%	19	20%	15	15,5%
<i>socjolożka</i>	48	50%	11	11,5%	8	8,3%	16	17%	13	13,5%
<i>kostiumolożka</i>	56	59%	18	19%	5	5,3%	10	10,5%	6	6,3%
<i>filolożka</i>	51	53%	20	21%	5	5,2%	11	11,3%	10	10,3%
<i>fotografka</i>	49	51%	16	17%	9	9,4%	17	18%	5	5,2%
<i>detektywka</i>	72	77,4%	10	11%	4	4,3%	3	3,2%	4	4,3%
<i>architektka</i>	32	34%	15	16%	13	14%	15	16%	20	21,1%
<i>adiunktka</i>	39	43,3%	21	23,3%	8	9%	8	9%	14	16%
<i>magisterka</i>	67	69,1%	7	7,4%	15	16%	4	4,3%	3	3,2%
<i>kominiarka</i>	65	68,4%	10	10,5%	6	6,3%	4	4,2%	10	10,5
<i>sekretarka sejmu</i>	36	37,5%	10	10,4%	8	8,3%	8	8,3%	34	35,4%
<i>reżyserka</i>	29	29,2%	8	9%	9	10,1%	12	13,5%	34	38,2%
<i>inżynierka</i>	52	55%	19	20%	7	7,4%	8	8,4%	9	9,5%
<i>dziekanka</i>	67	69,1%	10	10,3%	6	6,2%	7	7,2%	7	7,2%
<i>literatka</i>	21	22%	12	12,5%	12	12,5%	15	16%	36	37,5%
<i>profesorka</i>	49	50,5%	9	9,3%	7	7,2%	13	13,4%	19	19,6%

rzeczownik	niepoprawny		trudno powiedzieć		poprawny w wybranych kontekstach		poprawny, ale typowy dla polszczyzny potocznej		poprawny	
<i>nauczycielka</i>	2	2,1%	0	0%	4	4,2%	6	6,3%	83	87,4%
<i>wychowawczyni</i>	2	2,2%	1	1,1%	5	5,4%	5	5,4%	79	85,9%
<i>naukowczyni</i>	69	72%	10	10,4%	3	3,1%	4	4,2%	10	10,4%
<i>kierowniczka</i>	5	5,3%	0	0%	12	12,6%	14	14,7%	64	67,4%
<i>dyrektorka</i>	9	10%	1	1,1%	6	6,5%	21	23%	56	60,2%
<i>prezeska</i>	51	54%	13	14%	9	9,5%	15	16%	7	7,4%
<i>nauczycielka akademicka</i>	11	12%	3	3,2%	5	5,4%	20	21,5%	54	58,1%
<i>profesora</i>	76	80%	8	8,4%	4	4,2%	3	3,2%	4	4,2%
<i>wodza</i>	79	83,2%	7	7,4%	4	4,2%	4	4,2%	1	1,1%
<i>ministra</i>	73	75,3%	6	6,2%	9	9,3%	3	3,1%	6	6,2%
<i>premierka</i>	73	78%	8	8,5%	5	5,3%	5	5,3%	3	3,2%
<i>analizyżka</i>	16	16,5%	11	11,3%	10	10,3%	18	19%	42	43,3%
ogółem	1247	47%	271	10%	206	8%	288	11%	648	24%

Grupa badawcza, weszły złożona z osób pracujących na uczelni, z dużą częstotliwością wskazywała na niepoprawność proponowanych form. Sytuacja taka dotyczyła 47% ogółu odpowiedzi. Tylko 24% procent wszystkich opinii wskazuje na odpowiedź „poprawny”. Pozostałe kategorie wskazań utrzymują się na poziomie od 8% do 11%. Podobnie, jak w przypadku dwóch poprzednich grup, osoby pracujące na uczelni nie wykazały się wysokim poziomem akceptacji wobec proponowanych form wyrazów. Ankietowani prezentowali podejście ostrożne w stosunku do zmian w zakresie asymetrii płciowo-rodzajowej.

Tabela 5. Zestawienie częstotliwości poszczególnych wskazań poprawności w każdej z badanych grup

stopień poprawności językowej	grupa I	grupa II	grupa III
niepoprawny	59%	47%	40%
trudno powiedzieć	5%	10%	7%
poprawny w wybranych kontekstach	7%	8%	8%
poprawny, ale typowy dla polszczyzny potocznej	11%	11%	11%
poprawny	17%	24%	33%

Każda z badanych grup wydaje się jeszcze niedostatecznie przygotowana na przyjęcie zmian w zakresie asymetrii płciowo-rodzajowej, co wynika z liczby wskazań niepoprawności proponowanych form. Zaobserwowano, że największą tolerancję wobec zmian w języku prezentuje grupa studentów i studentek. Wartości nieco niższe zaobserwowano dla grupy osób pracujących na uczelni. Niski stopień akceptacji reform językowych zauważono wśród osób pracujących w szkole.

Z uwagi na duże zróżnicowanie pod względem płci ankietowanych w grupie II i III przy analizie odpowiedzi dokonano selekcji pod względem płci. Wskazania ankietowanych grupy II zestawiono w poniższej tabeli.

Tabela 6. Ocena poprawności językowej rzeczowników służących nazywaniu kobiet wykonujących zawód lub sprawujących określoną funkcję – grupa II (k – kobiety, m – mężczyźni)

rzeczownik	niepoprawny		trudno powiedzieć		poprawny w wybranych kontekstach		poprawny, ale typowy dla polszczyzny potocznej		poprawny	
	k	m	k	M	k	m	K	m	k	M
<i>psycholożka</i>	4	4	2	1	4	3	5	5	6	13
	19%	15%	9%	4%	19%	11%	24%	19%	29%	50%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>socjolożka</i>	4	4	2	1	4	3	5	4	6	14
	19%	15%	9%	4%	19%	11%	24%	15%	29%	54%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>kostiumolożka</i>	4	7	4	1	3	3	4	3	6	11
	19%	28%	19%	4%	14%	12%	19%	12%	29%	44%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>filolożka</i>	7	7	2	0	2	4	4	5	6	10
	33%	27%	9%	0%	9%	15%	19%	19%	29%	38%
	k	m	k	m	k	m	m	m	k	m
<i>fotografka</i>	6	9	1	1	3	4	5	2	5	10
	30%	35%	5%	4%	15%	15%	25%	8%	25%	38%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>detektywka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m

rzeczownik	niepoprawny		trudno powiedzieć		poprawny w wybranych kontekstach		poprawny, ale typowy dla polszczyzny potocznej		poprawny	
	15	16	0	4	0	2	3	0	3	4
	71%	61%	0%	15%	0%	8%	14%	0%	14%	15%
<i>architektka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	8	9	3	2	0	1	6	6	4	8
	38%	35%	14%	8%	0%	4%	29%	23%	19%	31%
<i>adiunktka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	16	17	0	5	1	1	3	0	1	3
	76%	65%	0%	19%	5%	4%	14%	0%	5%	11%
<i>magisterka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	19	19	0	2	1	1	1	2	0	2
	90%	73%	0%	8%	5%	4%	5%	8%	0%	8%
<i>kominiarka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	15	19	1	3	1	0	3	3	1	1
	71%	73%	5%	11%	5%	0%	14%	11%	5%	4%
<i>sekretarka sejmu</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	10	5	2	10	1	4	2	0	6	7
	48%	19%	9%	35%	5%	15%	9%	0%	29%	27%
<i>reżyserka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	6	6	1	0	1	3	3	2	10	15

rzeczownik	niepoprawny		trudno powiedzieć		poprawny w wybranych kontekstach		poprawny, ale typowy dla polszczyzny potocznej		poprawny	
	29%	23%	5%	0%	5%	11%	14%	8%	48%	58%
<i>inżynierka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	18	12	0	6	1	2	1	1	1	5
	86%	46%	0%	23%	5%	8%	5%	4%	5%	19%
<i>dziekanka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	18	15	0	3	1	4	1	0	1	3
	86%	60%	0%	12%	5%	16%	5%	0%	5%	12%
<i>literatka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	6	5	2	0	3	8	1	5	9	8
	29%	19%	9%	0%	14%	31%	5%	19%	43%	31%
<i>profesorka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	2	9	0	0	5	0	10	7	4	10
	9%	35%	0%	0%	24%	0%	48%	27%	19%	38%
<i>nauczycielka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	0	0	0	0	0	0	0	1	20	25
	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	4%	100%	29%
<i>wychowawczynie</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	0	0	0	0	0	1	0	0	21	25
	0%	0%	0%	0%	0%	4%	0%	0%	100%	26%

rzeczownik	niepoprawny		trudno powiedzieć		poprawny w wybranych kontekstach		poprawny, ale typowy dla polszczyzny potocznej		poprawny	
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>naukowczynie</i>	16	18	2	4	0	0	0	0	3	4
	76%	69%	9%	15%	0%	0%	0%	0%	14%	15%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>kierownicza</i>	0	0	0	0	4	0	2	4	15	22
	0%	0%	0%	0%	19%	0%	9%	15%	71%	85%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>dyrektorka</i>	0	0	1	0	3	0	6	3	11	23
	0%	0%	5%	0%	14%	0%	28%	11%	52%	88%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>prezeska</i>	5	4	1	4	0	3	11	5	4	9
	24%	16%	5%	16%	0%	12%	52%	20%	19%	36%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>nauczycielka akademicka</i>	9	6	2	3	2	3	1	3	7	11
	43%	23%	9%	11%	9%	11%	5%	11%	33%	42%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>profesora</i>	18	20	2	3	0	2	0	0	1	1
	85%	77%	9%	11%	0%	8%	0%	0%	5%	4%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>wodza</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m

rzeczownik	niepoprawny		trudno powiedzieć		poprawny w wybranych kontekstach		poprawny, ale typowy dla polszczyzny potocznej		poprawny	
	19	21	1	3	0	1	0	0	1	1
	90%	81%	5%	11%	0%	4%	0%	0%	5%	4%
<i>ministra</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	15	12	2	4	2	2	0	2	2	6
	71%	46%	9%	15%	9%	8%	0%	8%	9%	23%
<i>premierka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	18	17	0	2	1	0	1	2	1	5
	86%	75%	0%	8%	5%	0%	5%	8%	5%	19%
<i>analityczka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	0	2	5	0	5	2	4	5	7	17
	0%	8%	24%	0%	24%	8%	19%	19%	33%	65%

Analiza odpowiedzi ankietowanych pozwala stwierdzić, że zauważalne jest zróżnicowanie wskazań kobiet i mężczyzn pod względem stopnia akceptacji proponowanych zmian w zakresie asymetrii płciowo-rodzajowej. Mężczyźni znacznie częściej niż kobiety odnoszą się tolerancyjnie wobec żeńskich form nazw zawodów wykonywanych przez przedstawicieli obojga płci (np. takich jak *analityczka*, *inżynierka*, *reżyserka*). Widoczna jest tendencja do zachowania zasad politycznej poprawności w męskiej grupie ankietowanych. Wskazania kobiet mogą świadczyć o nadal wysokim poziomie konserwatyzmu w kontekście przyjmowania zmian w języku.

Środowisko studenckie kobiet wpisuje się w powszechną tendencję w społeczeństwie, choć kobiety są świadome istnienia różnic w zakresie asymetrii płciowo-rodzajowej. Brak jednak woli wprowadzenia istotnych zmian w języku.

Wskazania ankietowanych grupy III zestawiono w poniższej tabeli.

Tabela 7. Ocena poprawności językowej rzeczowników służących nazywaniu kobiet wykonujących zawód lub sprawujących określoną funkcję – grupa III (k – kobiety, m – mężczyźni).

rzeczownik	niepoprawny		trudno powiedzieć		poprawny w wybranych kontekstach		poprawny, ale typowy dla polszczyzny potocznej		poprawny	
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>psycholożka</i>	30	17	1	6	5	4	18	1	10	5
	47%	51%	2%	18%	8%	12%	28%	3%	16%	15%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>socjolożka</i>	30	18	3	8	5	4	15	1	11	2
	47%	54%	5%	24%	8%	12%	23%	3%	17%	6%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>kostiumolożka</i>	40	17	10	6	1	5	9	1	3	3
	63%	53%	16%	19%	2%	16%	14%	3%	5%	9%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>filolożka</i>	33	17	12	9	2	3	11	0	6	4
	52%	51%	19%	27%	3%	9%	17%	0%	9%	12%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>fotografka</i>	30	19	10	6	4	6	15	2	6	0
	46%	58%	15%	18%	6%	18%	23%	6%	9%	0%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>detektywka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m

rzeczownik	niepoprawny		trudno powiedzieć		poprawny w wybranych kontekstach		poprawny, ale typowy dla polszczyzny potocznej		poprawny	
	48	24	8	4	2	2	4	0	2	2
	75%	75%	12%	12%	3%	6%	6%	0%	3%	6%
<i>architektka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	18	13	11	6	6	7	12	3	14	4
	29%	39%	18%	18%	10%	21%	20%	9%	23%	12%
<i>adiunktka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	27	12	12	10	4	4	5	3	14	1
	43%	40%	19%	33%	6%	13%	8%	10%	23%	3%
<i>magisterka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	46	20	4	4	9	6	3	1	1	2
	73%	61%	6%	12%	14%	18%	5%	3%	2%	6%
<i>kominiarka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	42	23	8	3	4	2	3	2	7	3
	66%	70%	12%	9%	6%	6%	5%	6%	11%	9%
<i>sekretarka sejmu</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	18	19	9	1	4	5	4	4	29	4
	28%	58%	14%	3%	6%	15%	6%	12%	45%	12%
<i>reżyserka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	17	12	6	2	4	6	9	3	26	9

rzeczownik	niepoprawny		trudno powiedzieć		poprawny w wybranych kontekstach		poprawny, ale typowy dla polszczyzny potocznej		poprawny	
	27%	37%	10%	6%	6%	19%	14%	9%	42%	28%
<i>inżynierka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	36	17	12	6	3	5	8	0	5	4
	56%	53%	19%	19%	5%	16%	12%	0%	8%	12%
<i>dzieweczka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	45	22	6	5	2	4	7	0	4	2
	70%	67%	9%	15%	3%	12%	11%	0%	6%	6%
<i>literatka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	11	9	9	3	6	6	9	6	29	9
	17%	27%	14%	9%	9%	18%	14%	18%	45%	27%
<i>profesorka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	29	19	6	4	4	3	12	1	14	6
	45%	58%	9%	12%	6%	9%	18%	3%	21%	18%
<i>nauczycielka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	1	1	0	0	1	3	4	2	58	27
	2%	3%	0%	0%	2%	9%	6%	6%	91%	82%
<i>wychowawczynie</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	2	2	0	0	2	3	3	1	55	23
	3%	7%	0%	0%	3%	10%	5%	3%	89%	79%

rzeczownik	niepoprawny		trudno powiedzieć		poprawny w wybranych kontekstach		poprawny, ale typowy dla polszczyzny potocznej		poprawny	
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>naukowczynie</i>	48	21	6	5	0	3	4	0	6	3
	75%	66%	9%	16%	0%	9%	6%	0%	9%	9%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>kierownicza</i>	3	4	1	0	6	7	12	2	43	20
	5%	12%	1%	0%	9%	21%	18%	6%	66%	61%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>dyrektorka</i>	4	4	0	1	3	5	16	5	41	17
	6%	12%	0%	3%	5%	16%	25%	16%	64%	53%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>prezeska</i>	29	21	10	4	6	3	13	3	6	2
	45%	64%	16%	12%	9%	9%	20%	9%	9%	6%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>nauczycielka akademicka</i>	8	5	2	1	1	5	13	6	29	12
	12%	17%	3%	3%	2%	21%	22%	17%	61%	41%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>profesora</i>	48	28	6	1	2	3	3	0	4	1
	76%	85%	9%	3%	3%	9%	5%	0%	6%	3%
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
<i>wodza</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m

rzeczownik	niepoprawny		trudno powiedzieć		poprawny w wybranych kontekstach		poprawny, ale typowy dla polszczyzny potocznej		poprawny	
	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	52	29	5	1	2	2	3	1	1	0
	82%	88%	8%	3%	3%	6%	5%	3%	2%	0%
<i>ministra</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	44	25	4	1	6	4	3	1	5	2
	71%	76%	6%	3%	10%	12%	5%	3%	8%	6%
<i>premierka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	48	26	3	4	4	3	4	0	2	0
	79%	79%	5%	12%	7%	9%	7%	0%	3%	0%
<i>analityczka</i>	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m
	10	5	9	2	3	7	13	14	29	15
	16%	15%	14%	6%	5%	21%	20%	12%	45%	45%

Obie badane grupy osób związanych z uczelnią prezentują postawę zachowawczą wobec zmian w zakresie asymetrii płciowo-rodzajowej. Co do zasady żeńskie odpowiedniki męskich nazw zawodów, stopni i tytułów naukowych uznawane są za niepoprawne. Wśród wyjątków wskazanych zarówno przez męską, jak i przez żeńską część respondentów znalazły się takie nazwy zawodów, jak: *nauczycielka*, *wychowawczyni* i *nauczycielka akademicka*. Być może na większą tolerancję wobec tych wyrazów wpływa to, że nazywają zajęcia częściej wykonywane przez kobiety.

Większe trudności sprawiła respondentom i respondentkom odpowiedź na pytanie wymagające zaproponowania poprawnego językowo ekwiwalentu takich słów, jak: *profesor*, *magister*, *adiunkt*, *poseł*, *sekretarz*, *naukowiec*, *nauczyciel akademicki*, *filolog*, *minister*, *premier*, *szeregowiec*, *generał*, *pułkownik*, *dziekan*, *rektor*, *kierownik*, *dyrektor*, *rzecznik prasowy*, *mechanik samochodowy*, *murarz*, *szewc*, *tapicer* oraz *nurek*. W każdej z badanych grup często pojawiającą się odpowiedzią było określenie *pani* postawione przed rzeczownikiem rodzaju męskiego. Jest to rozwiązanie nietypowe, gdyż niepoprawne przy kwalifikacji zawodu. Stosunkowo często pojawiały się także charakterystyczne dla form żeńskich końcówki derywacyjne *-ka*, *-yca*, *-owa*, *-yna*. Zaobserwowano przy tym daleko posuniętą swobodę słowotwórczą. W licznych przypadkach ankietowani wskazywali na brak możliwości utworzenia poprawnej formy gramatycznej rzeczownika rodzaju żeńskiego.

Najczęściej pojawiające się wyniki zebrane w każdej z trzech grup przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 8. Zestawienie form proponowanych przez ankietowanych jako żeński ekwiwalent, odpowiadający znaczeniowo formie męskiej – grupa I, II i III.

rzeczownik rodzaju męskiego	rzeczownik rodzaju żeńskiego	forma proponowana	
		grupa I	grupa II i III
profesor	—	grupa I	<i>pani profesor</i>
		grupa II	<i>pani profesor, profesor, profesorka</i>
		grupa III	<i>pani profesor, profesor, profesora, profesorka</i>
magister	—	grupa I	<i>pani magister</i>
		grupa II	<i>pani magister</i>
		grupa III	<i>pani magister</i>
adiunkt	—	grupa I	<i>pani adiunkt</i>
		grupa II	<i>pani adiunkt, adiunktka, adiunktantka, adiutant</i>
		grupa III	<i>pani adiunkt, adiunktka, adiunktantka, adiutant</i>
poseł	posłanka	grupa I	<i>pani poseł</i>
		grupa II	<i>pani poseł, pani posłanka, posłanka, posełka, posłowa</i>
		grupa III	<i>pani poseł, posłanka, deputowana</i>
sekretarz	—	grupa I	<i>pani sekretarz</i>
		grupa II	<i>pani sekretarz, sekretarz, sekretarka</i>
		grupa III	<i>pani sekretarz, sekretarz, sekretarka, sekretarzyca</i>

rzeczownik rodzaju męskiego	rzeczownik rodzaju żeńського	forma proponowana	
		grupa I	grupa II
<i>naukowiec</i>	—	grupa I	<i>pani naukowiec</i>
		grupa II	<i>pani naukowiec, naukowczyni, naukowiec</i>
		grupa III	<i>pani naukowiec, uczona, pracownica nauki, naukowca</i>
<i>nauczyciel akademicki</i>	—	grupa I	<i>pani nauczyciel akademicki</i>
		grupa II	<i>pani nauczyciel, nauczycielka akademicka, wykładowczyni</i>
		grupa III	<i>nauczycielka akademicka</i>
<i>filolog</i>	—	grupa I	<i>pani filolog</i>
		grupa II	<i>pani filolog, filolog, filolożka</i>
		grupa III	<i>pani filolog, filolożka, filolog, filologina</i>
<i>minister</i>	—	grupa I	<i>pani minister</i>
		grupa II	<i>pani minister, minister ministerka, ministra</i>
		grupa III	<i>pani minister, ta minister</i>
<i>premier</i>	—	grupa I	<i>pani premier</i>
		grupa II	<i>pani premier, premier, premierka, premiera</i>
		grupa III	<i>pani premier, premier, premierka, premierzyca, ta premier</i>

rzeczownik rodzaju męskiego	rzeczownik rodzaju żeńskiego	forma proponowana	
		grupa I	grupa II
szeregowiec	szeregowa	grupa I	<i>pani szeregowiec</i>
		grupa II	<i>pani szeregowiec, szeregowiec, szeregowia, szeregowy</i>
		grupa III	<i>pani szeregowiec, szeregowiec, szeregowczynie, ta szeregowiec</i>
general	—	grupa I	<i>pani general</i>
		grupa II	<i>pani general, general, generałka, generalowa</i>
		grupa III	<i>pani general, general, generałka, generalissima, generalowa, ta general</i>
pułkownik	—	grupa I	<i>pani pułkownik</i>
		grupa II	<i>pani pułkownik, pułkownik, pułkownikowa, pułkownicza,</i>
		grupa III	<i>pani pułkownik, pułkownikowa, pułkownicza, ta pułkownik</i>
dziekan	—	grupa I	<i>pani dziekan</i>
		grupa II	<i>pani dziekan, dziekan, dziekanka</i>
		grupa III	<i>pani dziekan, dziekan, dziekanka, ta dziekan</i>
rektor	—	grupa I	<i>pani rektor</i>
		grupa II	<i>pani rektor, rektor, rektorka, rektora</i>
		grupa III	<i>pani rektor, rektor, rektorzyca</i>

rzeczownik rodzaju męskiego	rzeczownik rodzaju żeńського	forma proponowana	
<i>kierownik</i>	<i>kierownicza</i>	grupa I	<i>pani kierownik</i>
		grupa II	<i>pani kierownik, kierownik, kierownicza, pani kierownicza</i>
		grupa III	<i>pani kierownik, kierownik, kierownicza, pani kierownicza, kierowniczyca</i>
<i>dyrektor</i>	—	grupa I	<i>pani dyrektor</i>
		grupa II	<i>pani dyrektor, dyrektorka,</i>
		grupa III	<i>pani dyrektor, dyrektorka, dyrektorzyca</i>
<i>rzecznik prasowy</i>	<i>rzeczniczka prasowa</i>	grupa I	<i>pani rzecznik prasowa, rzeczniczka prasowa, rzecznik prasowa</i>
		grupa II	<i>pani rzecznik prasowa, rzeczniczka prasowa, rzecznik prasowa</i>
		grupa III	<i>pani rzecznik prasowa, rzeczniczka prasowa, rzecznik prasowa, rzecznicyca</i>
<i>mechanik samochodowy</i>	—	grupa I	<i>pani mechanik samochodowy, mechanik samochodowy</i>
		grupa II	<i>pani mechanik samochodowa, mechanik samochodowy, mechaniczka samocho- dowa</i>
		grupa III	<i>pani mechanik samochodowa, mechanik samochodowy, mechaniczka samocho- dowa, specjalistka mechaniki, mechaniczna, złota rączka, ta mechanik</i>
<i>murarz</i>	—	grupa I	<i>pani murarz, murarz, murarka</i>
		grupa II	<i>pani murarz, murarka,</i>

rzeczownik rodzaju męskiego	rzeczownik rodzaju żeńskiego	forma proponowana	
		grupa	proponowane formy
		grupa III	<i>pani murarz, muratorzyca, ta murarz, ta murarz</i>
szewc	—	grupa I	<i>pani szewc, szewc</i>
		grupa II	<i>pani szewc, szewca, szewcowa, szewczyni szwaczka</i>
		grupa III	<i>pani szewc, szewczyca, szewczyna, szwaczka, szewczyni, ta szewc, kobieta-szewc</i>
tapicer	—	grupa I	<i>pani tapicer, tapicer</i>
		grupa II	<i>pani tapicer, tapicerka, tapicerowa</i>
		grupa III	<i>pani tapicer, tapicerka, tapiceryna, kobieta-tapicer</i>
nurek	—	grupa I	<i>pani nurek, nurek</i>
		grupa II	<i>pani nurek, nurczyni, nurka</i>
		grupa III	<i>pani nurek, nurka, pani nurek, nurczynka, ta nurek, kobieta-nurek</i>

Wśród odpowiedzi zaproponowanych przez respondentów zaobserwowano określone typy słowotwórcze rozumiane jako zbiory wyrazów utworzonych od tej samej części mowy, za pomocą tego samego formantu i mające takie same lub podobne znaczenie ogólne. Według R. Grzegorzycowej (1979, 24) typ słowotwórczy jest zasadniczo pojęciem węższym niż kategoria słowotwórcza. Należy go rozumieć jako klasę wyrazów o tej samej wartości kategoryjnej i tym samym wykładniku formalnym, to jest np. nazwy wykonawców czynności z sufiksem *-iciel/-yciel* (*nauczyciel*), nazwy wykonawców czynności z sufiksem *-ca* (*nadawca, wykładowca*) i in. Ciekawym przykładem aktywności słowotwórczej jest zastosowanie końcówki *-yca* (*szewczyca, kierowniczyca, profesorzyca*), używanej do nazywania żeńskich nazw odzwierzęcych (*lwica, oślica*). Należy przypomnieć, że sufiks ten jest stosowany też nierzadko w przypadku wyrazów starych i nacechowanych pejoratywnie (*diablica, karlica, gorylica*). Wśród ankietowanych proponujących wymienione derywaty znaleźli się głównie pracownicy naukowcy. Z uwagi na stopień wykształcenia należy wykluczyć kwestię nieznamośności zasad poprawnej polszczyzny w tym aspekcie. Innym przykładem nietypowego zastosowania sufiksu do utworzenia żeńskiego odpowiednika jest użycie *-owa*. Sufiks ten wykorzystuje się niezwykle rzadko do tworzenia żeńskich nazw zawodów lub pełnionych funkcji (*krawcowa, szefowa*). Znacznie częściej tworzy on nazwy żon. Niepoprawne są zatem proponowane wyrażenia *generalowa, posłowa czy pułkownikowa* proponowane w środowisku studenckim.

Zebrane wyniki ankiety pozwoliły na wyselekcjonowanie produktywnych typów słowotwórczych, czyli takich, które służą jako wzór tworzenia nowych derywatów. Wśród typów formantów produktywnych dla rodzaju żeńskiego w kontekście nazw zawodów dostrzeżono np. *-ka* czy *-yni*. Warto zauważyć, że formant *-ka* należy do formantów deminutywnych. Można uznać, że wpływa to na negatywny odbiór nowo powstałych żeńskich odpowiedników nazw zawodów, które z reguły są uznawane za deprecjonujące. Tymczasem aktywność słowotwórcza formantu *-yni* ogranicza się do podstaw *-ca* (*naukowiec — naukowczyni, wykładowca — wykładowczyni*). Zaproponowane przykłady należy traktować jako wa-

rianty odmiany środowiskowej języka. Założenie to potwierdziły odpowiedzi respondentów. Przykłady odpowiedników żeńskich rzeczowników męskich z formantem *-ca* są nieliczne.

W kontekście tworzenia żeńskich odpowiedników męskich nazw zawodów, stopni i tytułów zdecydowanie bardziej produktywny okazuje się formant *-ka*. Obserwuje się w tym przypadku dużą łączliwość strukturalną z tematami rzeczowników męskich o różnej budowie (*rzecznik — rzeczniczka, tapicer — tapicerka, murarz — murarka, dyrektor — dyrektorka, dziekan — dziekanka, kierownik — kierowniczka, rektor — rektorka, pułkownik — pułkownicza, premier — premierka, minister — ministerka, nauczyciel — nauczycielka, poseł — poselka, sekretarz — sekretarka, profesor — profesorka*).

Łączliwość sufiksu *-ka* także jest ograniczona. Zakres łączliwości strukturalnej formantu jest uzależniony zarówno od czynników morfologiczno--fonetycznych, jak i stylistycznych. W przypadku rzeczowników rodzaju męskiego, takich jak *adiunkt, architekt*, z uwagi na zbieg spółgłosek, brak tu możliwości zróżnicowania rodzajowego. Podobne przykłady występują w grupie rzeczowników rodzaju męskiego z końcówką *-log*. Mimo poprawności zabiegu słowotwórczego występuje tu ograniczenie określane jako zwyczajowe (Satkiewicz: 1969, 72). Użytkownicy języka niechętnie stosują formy *psycholożka, kostiumolożka, filolożka*, gdyż są one odbierane jako deprecjonujące lub niepoważne.

Współczesne nazewnictwo stanowisk, stopni i tytułów naukowych obfituje w przykłady rodzaju męskiego. W odpowiedziach respondentów obserwuje się tendencje do unikania utrwalonych i poprawnych form żeńskich, np. *kierownik — kierowniczka, naczelnik — naczelniczka*. Odpowiedzi respondentów potwierdzają powszechną praktykę językową, którą językoznawcy tłumaczą następująco:

Nie możemy inaczej wyrazić przeświadczenia o człowieczeństwie kobiety niż mówiąc: kobieta jest człowiekiem, a gramatycznie to przecież jest to samo, co kobieta jest ministrem, magistrem, doktorem itd. Jeżeli zaś kobieta jest ministrem, magistrem itd., to trudno powiedzieć o niej inaczej

niż: to jest minister, magister, profesor, doktor (Doroszewski: 1962, 608).

Zjawisko można uznać za ograniczone zwyczajowo w zakresie derywacji. Derywaty żeńskie są niechętnie stosowane, gdyż uznaje się je za odmiennie pod względem ładunku semantycznego lub przypisywanego prestiżu. Według Grzegorzycowej (1979, 52) nie należy tworzyć form żeńskich z sufiksem *-ka* od nazw zawodów męskich i pracowników nauki, a więc także tytułów naukowych i nazw w tej kategorii zakończonych na *-log*, gdyż mają one konotacje z deminutywami. Formą spełniającą tę funkcję jest *pani psycholog* lub *docent*, *doktor*, *adiunkt*, *magister*, *profesor* w przypadku stopni i tytułów. Formy te pojawiły się w proponowanych odpowiedziach grupy nauczycieli szkoły podstawowej (*pani magister*, *pani rektor*, *pani adiunkt*). Zarówno w odpowiedziach ankietowanych studentów, jak i wykładowców wystąpiły neologizmy (*profesorzyca*) i formy środowiskowe (*profesorka*, *doktorka*, *filolożka*).

Wyniki przeprowadzonego badania ankietowego wskazują, że nauczyciele szkoły podstawowej i studenci wykazują podobną postawę wobec przejawów aktywności słowotwórczej, związanych z przeciwdziałaniem asymetrii językowo-rodzajowej. Odpowiedzi rzadko wychodziły poza przyjęte normy poprawności zachowań językowych. Wśród żeńskich odpowiedników form rzeczowników męskich dominowały nazwy analityczne. Proponowano także pozostawienie formy męskiej jako uniwersalnej.

Należy zauważyć, że studenci wykazali się większą kreatywnością słowotwórczą. W tym aspekcie ich odpowiedzi są zbieżne z odpowiedziami proponowanymi przez grupę nauczycieli akademickich, którzy wykazali się jednak znajomością potencjalnych derywatów żeńskich w zakresie nazw zawodów i tytułów. Ponadto obie te grupy prezentują postawę tolerancyjną wobec zmian w asymetrii płciowo-rodzajowej i dostrzegają potrzebę poszukiwania rozwiązań zapewniających równorzędność płci w języku. Grupa studentów i pracowników naukowych charakteryzowała się większą tolerancją wobec neologizmów.

Odpowiedzi badanych pozwalają wysnuć wniosek, że wizerunek współczesnego naukowca, który wyłania się z badań werbalnych, jest wizerunkiem mężczyzny. Należy przypuszczać, że poza aspektami językowymi na zaistniałą sytuację mają wpływ względy społeczne, w tym także obecność asymetrii płciowej w języku. Warto zauważyć, że spojrzenie na językowy obraz naukowca kształtuje się odmiennie w zależności od wieku i środowiska badanych. Płeć badanych nie okazała się istotnym determinantem prezentowanej opinii. Początkowe założenia, że grupą respondentów najbardziej otwartą na innowacje językowe w zakresie antropimów określających ludzi świata nauki będą osoby młode, zwłaszcza studenci, nie znalazły potwierdzenia. Grupą prezentującą postawę zachowawczą jest także środowisko nauczyciel i pracowników administracyjnych. Nauczyciele akademicy wydają się prezentować postawę bardziej otwartą na neologizmy niwelujące asymetrię płciowo-rodzajową w języku.

Z uwagi na stopień złożoności zagadnienia, istnieje potrzeba dalszego prowadzenia badań nad asymetrią płciową w języku. Badacze proponują formy, za pomocą których język – ulegający nieustannym modyfikacjom – będzie uzupełniany. Podstawę działań reformatorskich i naprawczych w zakresie języka powinny stanowić badania opinii społecznej. Przesłanką tego rodzaju działalności badawczej jest sprawdzenie gotowości społeczeństwa do wprowadzenia potencjalnych zmian. Istnieje potrzeba weryfikacji pożądanych zmian w ramach formułowania wniosków badawczych i ich interpretacji.

Bibliografia

- Chambers, D. W. "Stereotypic images of the scientist: The Draw- - Scientist Test" [in:] *Science Education* 1983, 6, 255-265.
- Christidou, V, Bonoti, F., Anastasiou, Z. 2006. "How do primary school children represent the male and female scientist?" [in:]: Stavridou, E. (red.) *Science Education: Methods and Learning Technologies – Proceedings of the 3rd Pan-Hellenic Conference of the Association for Science Education*

- (361-367). Athens, Greece: New Technologies Editions [in Greek].
- Christidou, V. 2011. "Greek Students' Images of Scientific Researchers." [in:] *Journal of Science Communication*, 9, 1-12.
- Christidou, V., Hatzinikita, V., & Samaras, G. 2012. "The Image of Scientific Researchers and Their Activity in Greek Adolescents' Drawings." [in:] *Public Understanding of Science*, 21(5), 626-647.
- Grzegorzczkova, R. 1979. *Zarys słowotwórstwa polskiego. Słowotwórstwo opisowe*. Warszawa.
- Grzegorzczkova, R., Laskowski R., Wróbel H. 1984. *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*. Warszawa.
- Grzegorzczkova, R. 2002. *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*. Warszawa.
- Jadacka, H. 2002. „Tytuły (naukowe, służbowe, zawodowe) kobiet” [w:]: Markowski, A. (red.) *Nowy słownik poprawnej polszczyzny*. Warszawa.
- Kłosińska, K. 2009. „Przechodzieńka nie przejdzie”, [w:] *Polityka*. 34, 28-29.
- Satkiewicz, H. 1969. *Produktywne typy słowotwórcze współczesnego języka polskiego*. Warszawa.
- Zadykowicz-Skwirosz, A. 2016. *Genderowe nacechowanie języka w komunikacji akademickiej: analiza dyskursów akademickich w świetle strategii gender mainstreaming*. Olsztyn.
- Zawilska, K. 2011. „Znana naukowiec czy naukowczyni? O tworzeniu nazw żeńskich w języku polskim”. [w:] Grochalska, M., Sawczuk, W. (red.), *Uniwersyteckie gry – czy płęć ma znaczenie. Wybrane dyskursy społeczno-edukacyjne*. Toruń,